

Mordechai Nadav (Jerozolima)

Kahał tykociński a osadnictwo żydowskie na wsi w XVII i XVIII wieku

Na konferencji poświęconej autonomii żydowskiej w dawnej Polsce zorganizowanej w 1986 roku w Krakowie¹, podałem informację o znajdującym się w Jerozolimie odpisie pinkasu, czyli księgi kahału tykocińskiego². Odpis ten zrobił w latach dwudziestych 17-letni wówczas syn, wnuk i prawnuk rabinów białostockich Shlomy Chaim Hertza i Jomtow-Lipmana Halperinów, Israel Halperin³. Z czasem stał się Israel Halperin wybitnym badaczem dziejów Żydów Podlasia, Polski i wschodniej Europy, opublikował monumentalne dzieło *Pinkas Waad Arba Aracot (Kronika Zjazdu Czterech Ziemstw)*⁴, i był profesorem historii Żydów wschodniej Europy na uniwersytecie hebrajskim w Jerozolimie.

Pierwotnie referat o Israelu Halperinie, jako badaczu dziejów autonomii żydowskiej w Polsce, miał wygłosić jego uczeń dr Israel Bartal, który przez wiele lat wspólnie z profesorem Jakubem Goldbergiem przygotowywał do druku nowe, uzupełnione wydanie kroniki *Zjazdu Czterech Ziemstw*.

Profesor Halperin był też moim mistrzem. Pod nieobecność I. Bartala, chcę złożyć hołd pamięci tego wybitnego historyka, który urodził się w Białymstoku w 1910 roku i zmarł w Jerozolimie w 1971 roku. Dzięki niemu posiadamy tekst pinkasu kahału tykocińskiego, bo — jak wiadomo — oryginalny pinkas zaginął podczas okupacji niemieckiej. Przy tej okazji chciałbym oznajmić, że to tak ważne źródło historyczne do dziejów Żydów Podlasia i sejmów żydowskich Korony i Litwy, które przygotowywałem przez wiele lat do publikacji, znajduje się już w druku i że będzie opublikowane przez izraelską akademię nauk.

W moim referacie będzie mowa o kahale tykocińskim jako zwierzchności osadniczej w okręgu tykocińskim w XVII i XVIII wieku.

Na podstawie danych zawartych przez Rafaela Mahlera w jego pracy o spisie ludności żydowskiej w Polsce 1764/5 roku, wiadomo, że większość ludności żydowskiej Podlasia i Mazowsza żyła na wsi⁵. Anatol Leszczyński w monografii *Żydzi ziemi bielskiej* twierdzi na podstawie źródeł archi-

walnych którymi dysponował, że w okręgu tykocińskim było na początku XVIII wieku ogółem 150 wsi z którymi Żydzi mieli związek. Ale nazwy tych wsi nie są mu znane, bo rejestr szelężnego 1713/14 roku ich nie podaje. W innych źródłach znalazł stosunkowo niewielką ilość nazw wsi, przeważnie z końca XVIII wieku⁶. Rozumie się, że przy takim braku informacji nie można zbyt dużo powiedzieć o geografii Żydów we wsiach okręgu i o tempie ich osiedlania się w przeciągu drugiej połowy XVII wieku i w XVIII w. W rozwiązaniu tego zagadnienia może pomóc bogata informacja źródłowa zawarta w księdze kahalnej tykocińskiej. Indeks geograficzny do księgi, który sporządził Halperin, zawiera około 350 nazw wsi i osiedli wiejskich⁷. Spis dokumentów prawnych dotyczących sprzedaży, czy wynajęcia arend wiejskich, liczy około 140 zapisów i zawiera wielką ilość nazw arendowanych wsi, jak też imiona arendarzy. Najwcześniejszy dokument dotyczący arendy dwóch wsi niedaleko Siemiatycz pochodzi z 1668 roku⁸. Między latami 1668—1700 zapisano w księdze przynajmniej 55 transakcji dotyczących arend wiejskich, a między latami 1701—1730 — 95 takich transakcji⁹. Ten niezwykle zasobny materiał źródłowy oczekuje na zbadanie przez historyka i geografa historycznego. Prześledziłem to zagadnienie przygotowując niniejszy referat i mogę powiedzieć, że nie jest to proste zadanie: dokumenty często są niedatowane; nazwy geograficzne są pisane literami hebrajskimi i transliteracja jest czasem trudna; w odpisie Halperina pewne nazwy były błędnie odczytane. I jeszcze jedna uwaga: część dokumentów dotyczących arend wiejskich zaginęła razem z czwartą częścią księgi, w ciągu długiego jej użytkowania przez administrację kahalną. Dlatego w księdze brakuje wpisów o arendach wiejskich po 1735 roku. Ale nawet to, co w niej zostało, daje nam dobrą podstawę do badania procesu osiedlania się Żydów w okręgu tykocińskim we wsiach, miasteczkach i miastach i o roli, którą spełniał kahał tykociński w tym procesie.

Chciałbym zilustrować przykładem, jak ważnym przyczynkiem do badań nad tym tematem może być wspomniana księga kahalna. Leszczyński twierdzi, że podczas wojny północnej, w pierwszych dwóch dekadach XVIII wieku, osadnictwo żydowskie w okręgu tykocińskim uległo zahamowaniu z powodu trudności spowodowanych przez działania wojenne¹⁰. Księga kahalna całkowicie zaprzecza tej tezie. W latach 1701—1735 aktywność ludności żydowskiej w dziedzinie arend wiejskich jest niezmiernie intensywna¹¹. Działalność kahału tykocińskiego w samym Tykocinie i w okręgu jest nieustanna na wszystkich polach. Wprawdzie sam Tykocin został zajęty przez Szwedów w 1703 roku; wiemy, że kahał w Orli ucierpiał w 1699 roku w rezultacie nieprawdziwych oskarżeń i przemarszów wojsk, a potem znów w 1714 roku w wyniku pożarów i przechodzących wojsk; z podobnych przyczyn ucierpiały też ka-

hały: siemiatycki w 1713 roku i w Boćkach w 1720 roku¹². Ale te zdarzenia, które niewątpliwie wpłynęły na poziom dobrobytu owych kahałów, nie zmieniają sytuacji normalnie funkcjonującego kahału tykocińskiego i przykahałków w okręgu. Można nawet powiedzieć, że ilość skarg w tych burzliwych czasach jest stosunkowo niewielka. Na marginesie chciałbym zauważyć, że moja ocena zaprzecza tezie kilku wybitnych historyków żydowskich — Bałabana, Dubnowa, Dinura — o głębokim kryzysie organizacji kahalnej żydowskiej już na początku XVIII wieku z powodu cierpień i zubożenia podczas wojen drugiej połowy XVII wieku i wojny północnej początku XVIII¹³.

Nietrudno udowodnić na podstawie kilku ksiąg kahalnych, że organy autonomii lokalnej i okręgowej funkcjonowały nieźle. Funkcjonowanie okręgu tykocińskiego było nawet dobre¹⁴. Z pierwszych dwóch dekad XVIII wieku, podczas wojny północnej, znajdujemy w księdze kahalnej ponad 60 dokumentów dotyczących transakcji arendowych, między innymi zapisy o nowych arendach, które wchodziły po raz pierwszy w zakres kompetencji Tykocina. Przy takim tempie aktywności w okręgu tykocińskim, i w pewnych częściach Mazowsza, nie może być mowy o zahamowaniu osadnictwa żydowskiego. Niewystarczający materiał źródłowy przywiódł Leszczyńskiego do jego konkluzji; trzeba ją teraz zrewidować na podstawie źródeł hebrajskich. Tylko badania oparte na wszystkich istniejących źródłach dadzą pełniejsze wyniki.

Arendy wiejskie opisane w księdze kahalnej są to częściowo arendy pojedynczych wsi, a częściowo wielu wsi, od dwóch do jedenastu¹⁵. W dokumentach wspomniane są też dwa klucze¹⁶ arendowane przez Żydów. Według tych dokumentów, zarząd kahalny był świadomy faktu, że właściciel wsi, szlachcic, starosta czy przedstawiciel władzy starościńskiej, może usunąć arendarza Żyda z arendy i oddać ją nie-Żydowi. Zostało to podkreślone w pewnej części tych dokumentów i brane to było w rachubę¹⁷. W praktyce przypadki takie były sporadyczne. Tylko w jednym dokumencie mówi się o usunięciu żydowskiego arendarza na rzecz nie-Żyda¹⁸. Dokumenty wymieniają nazwiska szlachty w dokumentach prawnych o arendach wiejskich ledwie pięć razy¹⁹. Faktycznie to, co się sprzedaje, to są „chazaki” arend (po hebrajsku „chazakot”) ²⁰, które były sprzedawane albo aprobowane przez kahał tykociński, mający zwierzchność nad tą dziedziną aktywności gospodarczej w swym okręgu i nadzorujący najem czy sprzedaż „chazak” arendowanych przez przykahałki.

Hebrajskie słowo „chazaka”, według Bałabana²¹, to prawo bezsprzecznego posiadania lub wykonywania czegoś. Według innej definicji prawnej (Gulaka)²², jest to prawo trzymania czegoś bez sprzeciwu przez pewien czas (*longi temporis possessio*). Jest to krótkie wyjaśnienie tego pojęcia według talmudycznego prawa. Kahał tykociński sprzedawał albo

wynajmował „chazaki” arendarzom, niekiedy na pewien okres czasu, jednak w większości wypadków — na wieczne czasy. I tak też aprobe-
wał transakcje między osobami prywatnymi. Księga kahalna milczy w
sprawie stanowiska szlachty wobec tej praktyki, ale można sądzić, że
szlachta nie tylko zgodziła się na to, ale także oddawała chętnie swoje
majątkowości do zaarendowania kahałowi, według jego woli. Kahał ze
swej strony miał ścisły nadzór nad arendami. Czasem ograniczył prawo
sprzedawania arendy. Na przykład nie pozwalał arendarzowi odstąpić
arendę komuś z innego okręgu albo człowiekowi, o którym kahał miał
złą opinię²⁴. Kahał ingerował w wypadku sporów między arendarzami²⁵.
Legalność przejścia arendy do innych rąk była aprobowana przez wpi-
sanie do księgi kahalnej²⁶.

Co to jest arenda wiejska według księgi kahalnej? W wielu wypad-
kach to arenda karczmy czy młyna; czasem to arenda wsi „od krańca
do krańca”; w dwóch wypadkach dotyczących tej samej wsi włączeni są
do arendy szlachta i chłopie²⁷ — coś niezwykłego w tym okresie i jeszcze
nie potrafię tego zinterpretować. Jedna zasada jest podkreślona niemal
we wszystkich dokumentach: zabrania się proponowania konkurencyj-
nych ofert za arendy i odbierania ich z rąk arendarzy trzymających je
według prawa „chazaki”. I jeszcze jedną rzecz można wywnioskować
z księgi kahalnej: kahał tykociński inicjował też nowe arendy, prawdo-
podobnie używając swych kontaktów ze szlachtą i na Podlasiu, i być
może zwłaszcza — na Mazowszu (o czym będzie mowa poniżej). Na przy-
kład w 1718 roku kahał wynajął „chazakę” na miejsce stojące dla sprze-
daży gorzałki we wsi Stadowo, a w dokumencie prawnym podkreślono,
że arendarz ten będzie miał pierwszeństwo do karczmy, gdy zostanie
ona wybudowana²⁸. Prawdopodobnie było to oparte na ugodzie między
kahałem i szlachcicem. Być może, że była to polityka wspólna kahału i
szlachty w sprawie założenia nowych karczem. Obie strony miały w tym
interes:

Tłumaczenie — gwoli przykładu — jednego dokumentu zilustruje
kompetencje kahału tykocińskiego w dziedzinie arend wiejskich, „Kupił
od nas [od kahału tykoc.] za swoje pieniądze Israel syn Josefa arendę
wsi Boguszki koło Grajewa i nie pozwala się żadnemu Żydowi wkroczyć
w żaden sposób w jego prawa do tej wsi, u żadnego pana czy władcy tej
miejscowości, nawet jeśli ta wieś zmieni właścicieli albo będzie przez
kilka lat w rękach jakiegoś nie-Żyda. Nawet jeśli przyjdzie jakiś kłótnik
Żyd [konkurent] i zdoła zdobyć arendę od arendarza nie-Żyda na kilka
lat, nie będą naruszone prawa własności arendarza Israela i jego pełno-
mocników, bo prawa te należą do niego i jego potomstwa na wieczne
czasy. Będzie to nasz obowiązek, prześladować i odeprzeć każdego czło-
wieka, który zamyśli wkroczyć w jego prawa!...! Ów łotr ma być wypę-

dzony z naszego okręgu i oddalony na zle od szczepów Izraela, ażeby wyżej wymieniony arendarz, Israel syn Josefa, mógł pozostać przy swym stanowisku na zawsze. Żeby ta rzecz się przechowała i była znana zapisujemy to w naszej księdze kahalnej. Czwartek, środek miesiąca sivan 1694''²⁹.

Wyjątkową wagę mają informacje o początkach osiedlania Żydów przez kahał tykociński we wsiach Mazowsza od 1681 roku, i w latach następnych³⁰. Jest rzeczą znaną, że w 1669 roku sam kahał tykociński zabronił osiedlać się na Mazowszu³¹. Zakaz ten był wzmocniony wyrokiem sejnu Żydów Korony w 1672 r.³². Wiadomym też jest, że sejm żydowski przed 1678 rokiem zdołał zażegnać niebezpieczeństwo wygnania Żydów z Mazowsza przez zapłacenie wielkiej sumy pieniędzy. Na tle rozdziału tej kwoty między kahałami wybuchł spór między Tykocinem a kahałem w Nasielsku. Kahał tykociński czuł się niewinny i nie chciał łożyć na ten wydatek, bo przecież wydał zakaz osiedlania się Żydów na Mazowszu³³.

W 1681 roku Tykocin nagle zmienia swoje stanowisko w sprawie arendowania wsi na Mazowszu. W pierwszych dwóch umowach z 1681 roku i 1682 roku⁴³, arendy są wynajęte tylko na przeciąg roku. Według tych dokumentów, Tykocin zabezpiecza się na wszystkie strony i nie bierze żadnej odpowiedzialności za możliwe kłopoty, czy jakiś gwałt ze strony władzy lub szlachty wobec arendarzy; tak „jakby [arendarz] wynajął arendę od władzy bez poręki i pośrednictwa kahału”³⁵. Można przypuszczać jak sądzę, że „poręka i pośrednictwo kahału” jednak były, przynajmniej nieoficjalnie. Sześć lat później, w 1688 roku, kahał tykociński sprzedaje „chazaki” tych samych arend jak też i innych, według dawnego obyczaju, na własność arendarzy. Ale jeszcze obawiał się czegoś, bo według dokumentu: „tam [na Mazowszu] nie mieszkają żaden Żyd” i zabrania się innym Żydom przywozić gorzałkę na sprzedaż, nawet jeśli już mieszkali tam oni przez pewien czas³⁶. Ale krótko potem w 90-tych latach XVII wieku i na początku XVIII wieku kahał jest już w stanie zapewnić arendarzom całkowitą własność nad „chazakami” arend; nawet w wypadku, gdy arendowane wsie zmieniają posesorów (szlachtę czy administrację starościąńską), albo gdy arenda będzie wolna przez jakiś czas od żydowskiego arendarza³⁷. Z tego można wywnioskować, że dość krótko po rozpoczęciu osadnictwa Żydów we wsiach Mazowsza, kahał tykociński nie obawiał się sprzeciwów z jakiejś strony, gdy decydował, jak zwykle, w sprawach sprzedaży przez siebie czy przez prywatne osoby „chazak” arend wiejskich. Bez współpracy ze strony władz, szlachty i częściowo też władz miejskich, nie byłoby to możliwe. Księga kahalna zawiera jednak zbyt mało informacji do zbadania tego zjawiska.

Kim byli ci nowi osadnicy na Mazowszu (i w nowych arendach na

Podlasiu)? Czy byli to mieszkańcy okręgu, uciekinierzy, którzy przybyli wcześniej, na przełomie lat 60-tych i 70-tych XVII wieku z różnych stron do okręgu, czy emigranci — trudno ustalić. Ten problem ciągle oczekuje na wnikliwe zbadanie.

Zakaz Tykocina z 1669 roku dotyczący osiedlania się na Mazowszu ³⁸, był skierowany w pierwszym rzędzie przeciw uciekinierom, którzy nieco wcześniej licznie przybyli do okręgu tykocińskiego. Można przypuszczać, że to egoistyczne podejście załamało się pod naciskiem i owych uciekinierów, i nowej historycznej rzeczywistości. Może tu trzeba szukać odpowiedzi na pytanie o przyczyny zmiany polityki osadniczej kahału tykocińskiego. Zmiany w rzeczywistości historycznej społeczeństwa i warstw rządzących w tym społeczeństwie umożliwiły reorientację tej polityki przez kahał na początku lat 80-tych XVII wieku.

A. Leszczyński odnosił się do problemu nowych kahałów żydowskich w miastach i miasteczkach okręgu tykocińskiego i w swoim referacie i we wspomnianej wyżej monografii. Twierdzi on, że kahał w Goniądzu powstał w 1765 roku, chociaż zauważa — na podstawie pracy Holschego, że ten kahał istniał już wcześniej ³⁹. W rzeczywistości istniał ten kahał o wiele wcześniej; faktycznie od przełomu XVII i XVIII wieku. W księdze kahalnej mamy około 15 dokumentów dotyczących intensywnej aktywności osiedleńczej i ekonomicznej Żydów, którzy arendowali w Goniądzu karczmy i domy ⁴⁰ od księdza plebana i od szlachciców: Krumkowskiego i Świderskiego, a prawdopodobnie też i od innych. Kahał goniądzki wspomina się w dwóch dokumentach około 1620 roku ⁴¹.

Drugim przykładem, to początki kahału w Mielniku. U Leszczyńskiego jest o nim wzmianka z 1799/1800 roku ⁴², podczas gdy w księdze kahalnej mamy o 110 lat wcześniejsze: pierwszą z roku 1689-go o podległości tego kahału Tykocinowi, opublikowaną przez Dubnowa i Halperina, a drugą w dokumencie o karczmie miejskiej z 1694 roku. W 1701 roku kahał Mielnika składał swoje podatki kahałowi siemiatyckiemu, który ze swej strony był wówczas podległy głównemu kahałowi okręgu — Tykocinowi ⁴³.

W tym referacie nie mam zamiaru wyszczególniać wiadomości o nowych kahałach w miastach i miasteczkach okręgu tykocińskiego. Warto bowiem pamiętać, że obok mnóstwa informacji o ważniejszych kahałach w okręgu — Orli, Boćkach i Siemiatyczach — znajdujemy w księdze dużo wiadomości o nowych kahałach, które były utworzone i rozwijały się szybko poczynając od końca lat 60-tych XVII wieku, aż do drugiej połowy XVIII wieku: takich jak: Augustów, Jasionówka, Knyszyn, Niemirów, Rajgród, Sokoły, Stawiski, Wizna, Zambrów i, rozumie się, Białystok, którego historia jest znana ⁴⁴. Do tych kahałów trzeba dodać informację z drugiej połowy XVIII wieku o kahałach Wisznicy i Rososzy, jako podległych Tykocinowi po rozwiązaniu sejmu żydowskiego w

1764 roku. Trzeba tylko opracować naukowo ten interesujący materiał źródłowy i razem z obfitym materiałem o osadnictwie żydowskim na wsi można będzie w przyszłości opisać gruntowniej proces osiedlania się Żydów na Podlasiu i Mazowszu. W procesie tym Tykocin odegrał aż do 1795 roku rolę przodującą i sprawował aktywnie i efektywnie swą zwierzchność, zapewniając sobie współpracę niemal całej ludności żydowskiej okręgu.

- 1 Wygłosiłem tam referat na temat: „Aspekty regionalnej autonomii Żydów polskich w świetle tykocińskiej księgi kahałnej i innych źródeł”. Referat ukaże się w druku w księdze rozpraw konferencji.
- 2 Pinkas kahału tykocińskiego, 1621–1795, kopia rękopiśmienna Israela Halperina, 572 str. folio. Mikrofilm, The Jewish National and University Library, Jerusalem, PHOT. 406. (Dalej: PKT).
- 3 Vide o nich: A. S. Herszberg, *Pinkos Białystok* (Kronika Białegostoku), New York, 1949, s. 166 nn. 177 nn. i według indeksu nazwisk (po żydowsku).
- 4 I. Halperin, *Pinkas Waad Arba Aracot* (*Acta congressus generalis judaeorum Regni Poloniae*), 1580–1764, 1945 (Głównie po hebrajsku, częściowo po polsku i po łacinie). (Dalej: Halperin, PWAA).
- 5 Na Podlasiu 55%, na Mazowszu 59%. Zob. R. Mahler, *Jidn in licht fun cyfern in amolkn Pojln; di demografisze un socjalekonomisze lage in Krojn Pojln in XVIII jorhundert* (Żydzi w dawnej Polsce w świetle liczb; struktura demograficzna i społeczno-ekonomiczna w Koronie w XVIII wieku), Warszawa 1958 tom tabel, tab. IIIa. Vide też: A. Leszczyński, *Żydzi ziemi bielskiej od połowy XVII wieku do 1795 roku* (*Studium osadnicze, prawne i ekonomiczne*), Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1980, s. 38.
- 6 Leszczyński, op. cit., s. 36–37.
- 7 Tymczasowo w rękopisie w moim posiadaniu.
- 8 PKT, nr 781. Arenda wsi Zyrzyc i Dłisa w pobliżu Siemiatycz.
- 9 PKT, passim. (Według kartoteki arendowanych wsi w moim posiadaniu).
- 10 Leszczyński, op. cit., s. 33.
- 11 Vide przypis 9.
- 12 PKT, nr 619, 630, 436, 445, 522, 871, 527.
- 13 Wraziłem swoje zdanie o tym w: M. Nadav, *A study of three Jewish communities of Poland-Lithuania* (Poznań, Tykocin, Zabłudów) during the period of the Northern War and it's aftermath (*during the first third of the 18th century*), w: *Proceedings of the eighth World Congress of Jewish Studies, Division B, The History of the Jewish People*, Jerusalem 1982, s. 89–96 (po hebrajsku).
- 14 Vide: przypis 13.
- 15 W roku 1694 Chana wdowa Jaakowa ze wsi Łady dzierżawiła wsie: Cyzja, Łady, Kowale, Kuraszewy, Lenczewy, Łuszczce, Szostakowo, Osoka, Osnerczyzna, Maksymowczyzna, Wólki. PKT nr 719.
- 16 Klucz grodziski w 1707 roku; klucz knyszyński w 1712 roku. Idem, nr 808, 563.
- 17 PKT, np. dokumenty nr 372, 749, 792.
- 18 Idem, nr 698.
- 19 Idem, nr 558, 893; 675; 894; 612. 614, 615.

- 20 Vide dalej.
- 21 M. Bałaban, *Dzieje Żydów w Krakowie i na Kazimierzu (1304–1868)*, T. I. (1304–1655) Kraków 1912, s. 301.
- 22 A. Gulak, *Jesodei hamiszpat haiwri* (Zasady prawa hebrajskiego), I. Tel-Awiv 1967, s. 17 (po hebrajsku).
- 23 PKT, np. nr 429, 726, 751.
- 24 Idem, np. nr 747, 759.
- 25 Idem, np. nr 603.
- 26 Idem, np. nr 105, 330, 375.
- 27 Po żydowsku: edl lajt=szlachta; poerin=chłopi. Mówi się o tym w dokumencie z 1717 roku, odnoszącym się do arendy wsi Łukowice. PKT, nr 426 i 424.
- 28 Idem, nr 882.
- 29 Idem, nr 508.
- 30 Zob. na ten temat: I. Halperin, *Przyczynek do dziejów osadnictwa Żydów na Mazowszu*, „Miesięcznik Żydowski”, III, t. 1 (1933), s. 134–139. W tym młodzieńczym artykule wyczerpał Halperin tylko małą część materiału źródłowego zawartego w księdze kahalnej tykocińskiej.
- 31 S. Dubnow, *Akty Jevrejskogo Sejma ili Waada Cztyrech Oblastiej, Tykocińskaja Kollekcja (1621–1699)*, „Jewrejskaja Starina”, t. 4 (1912) s. 80-81, nr 11. (dalej: „Jewr. St.”) Vide też: Halperin przyp. nr 30.
- 32 Vide Halperin, PWAA, s. 137, nr 327.
- 33 Idem, s. 162–163, nr 368.
- 34 PKT, nr 571, 649.
- 35 Idem, nr 649.
- 36 Idem, nr 74.
- 37 Idem, nr 743, 743.1, 747.
- 38 Vide przyp. nr 31.
- 39 Leszczyński, op. cit., s. 42, vide przyp. 5.
- 40 PKT, chronologicznie nr 610, 691, 613, 418, 614, 552, 564, 612, 543, 545, 590, 591, 546.
- 41 Idem, nr 564, 590.
- 42 Leszczyński, op. cit. s. 44.
- 43 PKT, nr 309.1, 623; „Jewr. St.” (1912), s. 185, nr 23; Halperin, PWAA s. 211–212, nr 447.
- 44 PKT, passim, według indeksu geograficznego. Vide przyp. 7.

Mordechai Nadav

The Kahal in Tykocin and Jewish Settlement in Villages in the 17th and 18th Centuries

The author of this paper prepares the pinkas of the Tykocin Kahal for publication.

The pinkas, covering the period from the 1760s to the 1830s concerns some issues of Jewish settlement in the villages of Podlasie and Mazowsze. The material obtained from this source enables to verify some theses functioning till now in historiography. For example, it is questioned whether the decline of economic activity and the impoverishment of the Jewish population took place during the wars of the mid-17th century and so called Great Northern War at the beginning of the 18th century. On the basis of inscriptions to the pinkas it can be concluded that the Tykocin community functioned well in this period and — despite unavoidable losses brought by the war — relatively small number of complaints was brought. Also the procedure of lease-holding on the basis of „chazakot” law is introduced, as well as the interpretation of this law. The role of Tykocin in the Jewish rural settlement in Mazowsze in the 1780s is presented in the new light. The pinkas provides information specifying and moving backwards in time the dates of coming into existence of some kahals, e.g. in Goniądz and Mielnik (compared to the results of Anatol Leszczyński’s research in his work),

The pinkas of the Kahal in Tykocin has been preserved in the copy made by an outstanding scholar, Israel Halperin, in the 1920s.